

**ALLAH'IN İLMİ
VE
MUTLAK BİLİNMEZLİK**

Doç. Dr. Abdullah NAMLI

ilâhiyât

ilāhiyāt

ilâhiyât 856

© MAKGRUP MEDYA PRO. REK. YAY. A.Ş.

Allah'ın İlmi ve Mutlak Bilinmezlik

Doç. Dr. Abdullah NAMLI

Editör: Prof. Dr. Ali NAMLI

ISBN 978-625-8301-72-4

1. Baskı: Kasım 2022

Sertifika No: 44396

Mizanpaj: TAVOOS

Sayfa Düzeni: TAVOOS

Kapak: MAKGRUP MEDYA PRO. REK. YAY. A.Ş.

Baskı: Vadi Grafik - Sertifika No: 47479

ilâhiyât

Cinnah Cd. Kırkpınar Sk. 5/4 Çankaya / Ankara

Tel: (0312) 439 01 69 Faks: (0312) 439 01 68

ilahiyatyayin@gmail.com

www.instagram.com/ilahiyatyayin

ALLAH'IN İLMİ
VE
MUTLAK BİLİNMEZLİK

Doç. Dr. Abdullah NAMLI

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR LİSTESİ.....	9
ÖNSÖZ.....	11
GİRİŞ	15
1. İlmin Tanımlanması Meselesi	18
2. İnsanlık Tarihinde İlahî İlim	30
2.1. İlahî Dinlerde Allah'ın İlmî.....	30
2.1.1. Yahûdilikte Allah'ın İlmî	30
2.1.2. Hıristiyanlıkta Allah'ın İlmî	34
2.2. Câhiliyye Araplarında İlim ve Allah'ın İlmî	36
BİRİNCİ BÖLÜM	
ALLAH'IN İLİM SIFATI VE DİĞER İSİM VE SIFATLARLA İLİŞKİSİ.....	43
1. İLİM SIFATI	43
1.1. İlahî İlmin Ezelîliği	46
1.2. İlahî İlmin Keyfiyeti.....	68
1.2.1. İlahî İsim ve Sıfatlar Zâtla Aynı Mıdır, Zâtın Gayrı Mıdır Yoksa Zâta Zâid Mânâlar Mıdır Meselesi	69
1.2.2. İlahî İlmin Teceddüd Edip Etmediği Meselesi.....	79
1.2.3. İlahî İlmin Cehle Dönüşmemesi	93
1.2.4. İlmin, Ma'lûma Tâbî Olması	104

1.3. İlim Sifatının İlgi Alanları (Taalluk)	108
1.3.1. Belirleme (Takdîr).....	109
1.3.2. Tavsîf.....	114
2. İLİM SIFATININ DİĞER İSİM VE SIFATLARLA İLİŞKİSİ.....	119
2.1. İLİM SIFATIYLA BAĞLANTILI İSİM VE KAVRAMLAR	119
2.1.1. el-‘Alîm.....	121
2.1.2. el-Ĥabîr	130
2.1.3. el-Ĥakîm	133
2.1.4. el-Ĥafîz, er-Rakîb ve el-Vekîl	141
2.1.5. el-Muĥît ve el-Vâsî‘	151
2.1.6. el-Muĥşî	158
2.1.7. el-Müheymin ve eş-Şehîd	161
2.1.8. Selbî, Tenzîhî Sıfatlar.....	169
2.1.9. Levĥ-i Maĥfûz	174
2.2. İLİM-SEMÎ‘, BAŞAR İLİŞKİSİ.....	183
2.3. İLİM-İRÂDE İLİŞKİSİ.....	193
2.4. İLİM-KUDRET İLİŞKİSİ.....	210
2.5. İLİM-YARATMA İLİŞKİSİ.....	219
2.5.1. el-Ĥâlîk	219
2.5.2. el-Bâri‘	225
2.5.3. el-Muşavvir.....	228
2.5.4. el-Bedî‘	230
2.5.5. es-Şâni‘	232
2.5.6. el-Fâtır.....	233
2.5.7. el-Mübdi‘ ve el-Mu‘îd	234
2.5.8. Tekvîn	238

İKİNCİ BÖLÜM

İLİM VE MUTLAK BİLİNMEZLİK ALANLARI.....	255
1. ALLAH'IN, HER ŞEYİ BİLMESİ.....	255
1.1. Allah'ın, Zâtını Bilmesi.....	271
1.2. Allah'ın, Ma'dümü Bilmesi.....	277
1.2.1. Ma'düm/Yok Kavramına Mantıksal Yaklaşım:	278

1.2.2. Ma'dûm/Yok Kavramına Bilgi Felsefesi	
Açısından Epistemolojik Yaklaşım:	280
1.2.3. Ma'dûm/Yok Kavramına Ontolojik Yaklaşım:	290
1.2.4. Ma'dûm/Yok Kavramına Psikolojik Yaklaşım:	304
1.3. Allah'ın, Mevcûdu Bilmesi	306
1.4. Allah'ın, Küllîyyât ve Cüz'îyyâtı Bilmesi.....	311
1.4.1. Allah'ın, Küllîyyâtı Bilmesi.....	312
1.4.2. Allah'ın, Cüz'îyyâtı Bilmesi	320
2. ALLAH'IN, GEÇMİŞ VE GELECEĞİ BİLMESİ	354
2.1. Allah'ın, Geçmiş Bilmesi	355
2.2. Allah'ın, Geleceği Bilmesi	358
3. ALLAH'IN, ĞAYBI BİLMESİ	403
3.1. Mutlak Ğayb.....	407
3.2. İzâfî Ğayb.....	432
4. ALLAH'IN, TAKDİRİ VE KADERİN BİLİNMESİ	435
SONUÇ	471
KAYNAKÇA.....	481

*İlim, ilim bilmektir, ilim, kendin bilmektir,
Sen kendini bilmezsin, ya nice okumaktır?
Okumaktan mânâ ne, kişi Hakkı bilmektir,
Çün okudun bilmezsin, ha bir kuru emektir.
Okudum bildim deme, çok tâat kıldım deme,
Eğer Hak bilmez isen, abes yere yelmektir.*

Yûnus Emre

KISALTMALAR LİSTESİ

a.mlf.	: Aynı müellif
b.	: bin, ibn, binti
bk.	: Bakınız
bs.	: Baskı
c.	: cilt
DİA.	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
DİB.	: Diyanet İşleri Başkanlığı
ed.	: Editör
haz.	: Hazırlayan
krş.	: Karşılaştırmız
KB	: Kültür Bakanlığı
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
MÖ	: Milattan önce
MS	: Milattan sonra
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
trc.	: Terceme eden
ts.	: tarihsiz
thk.	: Tahkik eden
tlk.	: Talik
ö.	: Vefatı, ölüm tarihi
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve diğerleri, ve devamı
vs.	: vesaire

ÖNSÖZ

Allah'ın ilmi, ilâhî ilim konusu kelim ilminde önemli konulardan biridir. Bu konu tarihte olduğu gibi günümüzde de insanların akıllarını meşgul etmektedir. İlâhî ilim konusunda bazı yönleriyle karmaşık bir yapıya sahip olan meseleler bulunmaktadır. Allah'ın diğer isim ve sıfatlarında olduğu gibi O'nun ilim sıfatı ve ilgili sıfat ve isimleri yine ilâhî ilmin desteği olmadan anlaşılması mümkün olmayan konulardandır. Yaratan ve yaratılan olarak, ontolojik bakımdan tamamen farklı iki varlığın tam olarak birbirleri ile olan ilişkilerini içeren bir konu olduğu için tam mânâsıyla anlaşılması zor bir konudur. Çünkü insan, kendisini yaratan Allah Teâlâ'nın zât ve sıfatlarının özünü hiçbir zaman tam mânâsıyla kavrayamaz.

İslamiyet, tevhîd inancına sahip bir dindir. Tevhîd inancı genel olarak üç ana temele dayanmaktadır. Bunlar: “Tevhîd-i Zât: Zâtta Tevhîd”, “Tevhîd-i Sıfât: Sıfatlarda Tevhîd” ve “Tevhîd-i Hâlıkîyet: Yaratmada Tevhîd”dir. Allah'ın bir tek oluşunu, O'nun sıfatlarında da tek oluşu takip eder. O'nun sıfatları, sonradan vücûd bulup daha sonra yok olan arazlar cinsinden değildir. Aksine onlar ezeli/zaman üstüdür, ebedîdir, kadîmdir, zâtı ile mevcûddur. Bu sıfatlar, isimleri aynı olsa bile hiçbir şekilde yaratılmışların sıfatlarına benzemez. İlim sıfatı Allah'ın kemâl sıfatlarındandır. Onun zıddı olan cehâlet, cehl vs. Allah'tan selb edilmesi gereken zaafılardandır. O'nun ilmi, değişen

hâdisâta göre değişmez. İlim sıfatı, ma'dûma da mevcûda da taalluk eder. O'nun ilmi, her şeyi kuşatmıştır. Hiçbir şey O'na gizli kalmaz.

Allah'ın ilmi, taalluk bakımından takdîrî ve tavsîfî olarak iki çeşittir. O'nun ilminde takdîrî olarak bulunan varlık ve olaylar O'nun ilminde nasılsa o şekilde gerçekleşir. Bu takdîr alanı özellikle cansız maddeler, bitkiler ve hayvanları ilgilendiren alandır. İnsanların cebrî kaderlerinin yer aldığı, irâde hürriyetlerinin dışındaki alan da yine Allah'ın ezeli ilmince cebrî olarak belirlenmiş alana dâhildir. Allah'ın ezeli ilminin tavsîfî olan taalluk kısmı ise, insanların cüz'î irâdeleriyle yaptıkları ve yapacakları fiil ve davranışlarına ait olan ve cebr barındırmayan, insan hürriyeti alanıdır.

Allah'ın ilim sıfatı ile bağlantılı çok sayıda Güzel İsmi vardır. Allah, el-'Alîm'dir, el-Ĥabîr'dir, el-Ĥakîm'dir, el-Ĥafîz'dir, er-Rakîb'dir, el-Vekîl'dir, el-Muĥîṭ'tir, el-Vâsi' 'dir, el-Muĥşî'dir, el-Müheymin ve eş-Şehîd'dir. O, noksanlıklardan, zaaf içerisinde olmaktan, her türlü bilgisizlik ve cehâletten tenzîh edilmesi gereken zâttır. O'nun ilminin varlıklarla ilgili olan bir kısmının kayıtlı olduğu bizce keyfiyeti ma'lûm olmayan kayıt yerleri bulunmaktadır. Bunlar, Kur'an'da: "*Kitâp*", "*Kitâbü'n-Mübîn*", "*Kitâbü'n-Ma'lûm*", "*Kitâbü'n-Mestûr*", "*Kitâbü'n-Meknûn*", "*Kitâbullâh*", "*İmâmü'n-Mübîn*", "*Kitâbü'n-Ĥafîz*", "*Ümmü'l-Kitâb*", "*Levh-i Mahfûz*", "*İlliyyûn*" ve "*Siccîn*" dir.

Allah'ın sıfatlarının her birinin diğeri ile ilgisi bulunmaktadır. İlim sıfatının da yakından ilgili olduğu sıfatlar; Semî', Başar, İrâde, Kudret ve Tekvîn vb. sıfatlardır.

Allah Teâlâ kendi zâtını bilir, zâtı dışındaki tüm ma'dûm ve mevcûdâtı da bilir. O'na hiçbir şey gizli kalmaz. O, her şeyi bilir. O'nun ilmi, ister küllî olsun isterse cüz'î olsun her şeyi kuşatmıştır. O, her bakımdan zaman üstüdür, zamanın yaratıcısıdır. Zâtı itibariyle, yarattığı zamana bağlı olmak, O'nun şânından değildir. Zaman ve mekân mahlûkât için yaratılmıştır. Geçmiş, hâl ve gelecek, Allah'ın, zaman ve mekâna bağlı olarak yarattığı varlıklarla ilgilidir. O, ilminde

bir değişme olmadan geçmişi, hâli ve geleceği bilir. O, ‘allâmu’l-guyûbdur; mutlak ğayb O’nun bilgisi dâhilindedir. Canlı cansız, maddî veya mânevî olarak yarattığı tüm varlıkların kaderlerini O, takdir eder ve bilir.

Kur’an âyetleri ve sahîh hadisler rehberliğinde, başta kelamcılar olmak üzere bütün İslam âlimlerinin düşünce, fikir ve görüşleri ışığında yaptığımız bu çalışmanın, öncelikle İslam âlemine ve bütün ilim dünyasına faydalı olmasını temennî ediyorum.

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında başta ailem olmak üzere, emeği geçen herkese, özellikle de bizleri yetiştiren hocalarıma teşekkürü bir borç bilmekteyim.

Tevfik, başarı Allah’tandır.

Doç. Dr. Abdullah NAMLI
03.11.2022-08 Rebûlâhir 1444 Perşembe
Nevşehir

GİRİŞ

Bu çalışmada Allah'ın ilmi ve her şeyi bilmesi, O'nun her şeyi ilmen kuşatması konusu incelenmektedir. Konu, İslam dininin temel kaynakları Kur'an-ı Kerim ve sahîh hadîsler ışığında Kelam ilminin temel kaynakları ve diğer İslam âlimlerinin eserlerine dayanarak araştırılmaktadır.

Amacımız Allah'ın ezeli ilminin tüm boyutlarıyla ortaya konulmasıdır. Ayrıca insanların ilmi kapsamına girmeyen veya sınırlı olarak insanların bilebildikleri konuları da ortaya koymaktır.

Çalışmamızda öncelikle kavramlar hakkında kısa sözlük çalışması yapılmıştır. Günümüzdeki Yahûdî ve Hıristiyanların ellerinde bulunan kutsal saydıkları kitaplarda yer alan Allah'ın ilmiyle ilgili bölümlerden örnekleme amaçlı alıntılar yapılmıştır. Kur'an indirilmeden önce Câhiliyye döneminde konumuzla ilgili kavramların kullanılışı ve daha sonraki dönemlerde yaşamış olan Arap dili âlimlerinin kavramlar hakkındaki görüşlerine yer verilmiştir.

Çalışmamızın ana kaynağı, İslam dininin temeli, tüm insanlığın yegâne kurtuluş rehberi Kur'an-ı Kerim'dir. Bu sebeple çoğu yerde âyet metinleri, meâlleriyle beraber verilmeye çalışılmıştır. İlahî ilimle ilgili Kur'an'da geçen âyetler tespit edilip, sınıflandırılmış ve ilgili olanları ele alınıp, değerlendirilmiştir. "Kur'an, sadece inananlara hitap eder, inanmayanlara Kur'an'dan delil getirilmez" diye bir şey, bizim tarafımızdan asla kabul edilmemektedir. Zira Kur'an, Müslüman olan

KAYNAKÇA

- ADAM**, Hüdaverdi. *İbn Arabi Kaza ve Kader*. İstanbul: Eser Kitap Yayınları, 2009.
- AHLWARDT**, Wilhelm (ed.). *The Divans of the Six Ancient Arabic Poets*. Londra: Trübner & Co., 1870.
- AHMED EMİN**, Ahmed. *Fecru'l-İslâm*. Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, 10. Basım, 1969.
- AKBULUT**, Ahmet. “Allah’ın Takdîri, Kulun Tedbîri”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 33 (1992), 129-156.
- AKARSU**, Bedia. *Felsefe Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: İnkılap Kitabevi, 1988.
- ALTINTAŞ**, Hayrani. *İbn Sînâ Metafiziği*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1997.
- ALTINTAŞ**, Ramazan. *Bütün Yönleriyle Cahiliyye*. Konya: Sebat Ofset Matbaası, 1990.
- ALTINTAŞ**, Ramazan. *Kur’an’da Hidâyet ve Dalâlet*. İstanbul: Pınar Yayınları, 1995.
- AMMÂRA**, Muhammed. Ammâra, Muhammed. *el-Mu‘tezile ve müşkiletü'l-hürriyyeti'l-insâniyye*. Kahire: Dâru’ş-Şurûk, 2. Basım, 1988.
- AMMÂRA**, Muhammed. *Resâilü'l-‘adl ve’t-tevhîd*. thk. Muhammed Ammâra. 2 Cilt. Kahire: Dâru’ş-Şurûk, 2. Basım, 1988.
- ÂMULÎ**, Muhammed Hüseyin. *en-Nesh ve'l-bedâ fî'l-kitâb ve's-sünne*. Beyrut: Dâru'l-Hâdî, 1997.
- ÂMULÎ**, Mustafa Kasîr. *el-Bedâ ve'n-nesh*. Beyrut: Dâru'l-Hâdî, 2001.

- ASKALÂNÎ**, Ahmed b. Ali b. Hacer. *Fethu'l-bârî şerh-i Şahîhi'l-Buhârî*. thk. Abdulazîz b. Abdullah b. Bâz - Ali b. Abdilazîz b. eş-Şibl - Muhammed Fuâd Abdülbâkî. 14 Cilt. Riyad: Dâru's-Selâm li'n-Neşr ve't-Tevzî, 2000.
- ASMAÎ**, Abdülmelik b. Kureyb. *Târîhu'l-'Arab kıable'l-İslâm*. thk. Muhammed Hasen Âl-i Yâsîn. Bağdat: el-Mektebetü'l-İlmiyye, 1959.
- ATAY**, Hüseyin. *Fârâbî ve İbn Sînâ'ya Göre Yaratma*. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1974.
- ATAY**, Hüseyin. *Kur'an'da İman Esasları ve Kader Sorunu*. Ankara: Atay Yayınları, 4. Basım, 2013.
- AYDIN**, Ali Arslan. *İslam İnançları ve Felsefesi*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 6. Basım, 1980.
- AYDIN**, Hüseyin. *Ebü'l-Hasen el-Eş'arî'de Nazar ve İstidlâl*. Ankara: Fecr Yayınları, 2012.
- AYDIN**, Mehmet. *Din Felsefesi*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, 2. Basım, 1990.
- AYDINLI**, Yaşar. *Fârâbî*. İstanbul: İsam Yayınları, 4. Basım, 2019.
- AYNÎ**, Bedreddin Ebî Muhammed Mahmud. *'Umdetü'l-kârî şerh-i Şahîhi'l-Buhârî*. thk. Abdullah Mahmud Muhammed Ömer. 25 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2001.
- BAĞCI**, H. Musa. *İnsanın Kaderi, Hadislerin Telkin Ettiği Kader Anlayışı*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2. Basım, 2013.
- BAĞDÂDÎ**, Abdülkâhir. *el-Farık beyne'l-fırağ*. thk. Muhammed Muhyiddin Abdulhamid. Beyrut: Mektebetü'l-Asriyye, 1995.
- BAĞDÂDÎ**, Abdülkâhir. *Uşûlü'd-dîn*. thk. Ahmed Şemsüddin. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2002.
- BAĞDÂDÎ**, Ebû Bekir Ahmed b. Ali el-Hatîb. *Târîhu Bağdâd (Târîhu Medîneti's-Selâm)*. thk. Beşşâr 'Avvâd Ma'rûf. 17 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 2001.
- BAHÎT**, Muhammed Hasen. "Aķîdetü'l-bedâ 'arđ ve naķd". *Mecelletü'l-Câmiati'l-İslâmiyye* 11/2 (Gazze 2003), 148-189.
- BÂKILLÂNÎ**, Ebû Bekir. *et-Temhîd*. thk. Richard McCarty. Beyrut: Mektebetü's-Şarkiiyye, 1957.

- BÂR**, Muhammed Ali. *Kur'an-ı Kerim ve Modern Tıbbı Göre İnsanın Yarattığı Işı*. trc. Abdülvehhab Öztürk. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 4. Basım, 2005.
- BERKİ**, Ali Himmet. *Açıklamalı Mecelle, Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye*. İstanbul: Hikmet Yayınları, 1985.
- BEYÂDÎ**, Kemâleddin Ahmed. *İşârâtü'l-merâm min 'ibârâti'l-imâm*. thk. Yûsuf Abdurrezzâk Şâfiî. Karachi, Pakistan: Zemzem Publishers, 2004.
- BEYÂDÎ**, Kemâleddin Ahmed. *el-'Uşûlü'l-münîfe li'l-imâm Ebî Hanîfe*. thk. ve trc. İlyas Çelebi. İstanbul: İfav Yayınları, 6. Basım, 2017.
- BEYDÂVÎ**, Nâsiruddin Abdullah b. Ömer. *Envâru't-tenzil ve esrâru't-te'vil*. thk. Muhammed Abdurrahmân Maraşlı. 5 Cilt. Beyrut: İhyâu't-Türâsi'l-Arabî, 1998.
- BEYHAKÎ**, Ebû Bekir Ahmed b. Hüseyin. *el-Câmi' li şu'abi'l-îmân*. thk. Abdülalî Abdülhamîd Hâmîd. 14 Cilt. Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 2003.
- BEYHAKÎ**, Ebû Bekir Ahmed. *el-Esmâ ve's-sıfât*. thk. Muhammed Muhibbüddîn Ebû Zeyd. 3 Cilt. Kahire-Gize: Mektebetü't-Tev'iiyyeti'l-İslâmiyye, 2015.
- BEYHAKÎ**, Ebû Bekir Ahmed b. Hüseyin. *el-Ğazâ ve'l-ğader*. thk. Selahaddin b. Abbâs Şükr. Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 2005.
- Bilgelik* (Deuterokanonik, Apokrif Kitap), <https://kutsal-kitap.net/bible/tr/index.php?mc=3&sc=1302>, erişim tarihi: 25.08.2022 Perşembe.
- BİLMEN**, Ömer Nasuhi. *Dîni ve Felsefi Ahlâk Lüğatçesi*. İstanbul: Bilmen Yayınevi, 1967.
- BİLMEN**, Ömer Nasuhi. *Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meâl-i Âlisi ve Tefsiri*. İstanbul: Kahraman Yayınları, 1993.
- BİLMEN**, Ömer Nasuhi. *Muvazzah İlm-i Kelâm*. İstanbul: Bilmen Yayınları, ts.
- BOLAY**, M. Naci. "Beş Küllî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 5/545-546. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1989.
- BOLAY**, Süleyman Hayri. *Aristo Metafiziği ile Gazzâlî Metafiziğinin Karşılaştırılması*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1986.

- BOLAY**, Süleyman Hayri. *Felsefi Doktrinler Sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınları, 1987.
- BOLAY**, Süleyman Hayri. *Ferit Kam*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1988.
- BUCAILLE**, Maurice. *Müsbet İlim Yönünden Tevrat, İnciller ve Kur'an (La Bible, le Coran et la Science)*. trc. Mehmet Ali Sönmez. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1984.
- BUHÂRÎ**, Muhammed b. İsmail. *Şaḥîhu'l-Buḥârî (el-Câmi'u's-Şaḥîh)*. 8 Cilt. İstanbul: el-Mektebetü'l-İslâmiyye, ts.
- BULUT**, Halil İbrahim. *İslam Mezhepleri Tarihi*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2016.
- CERRAHOĞLU**, İsmail. *Tefsir Usûlü*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 4. Basım, 1983.
- CEVHERÎ**, İsmâil b. Hammâd. *eş-Şihâh; Tâcü'l-lügati ve şihâhü'l-'Arabiyye*. thk. Ahmed Abdülgâfûr Attâr. 7 Cilt. Beyrut: Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn, 4. Basım, 1990.
- CRAIG**, William Lane. *Divine Foreknowledge and Human Freedom*. Leiden: E. J. Brill, 1991.
- CRAIG**, William Lane. *The Problem of Divine Foreknowledge and Future Contingents From Aristotle to Suarez*. Leiden: E. J. Brill, 1988.
- CÜRCÂNÎ**, Seyyid Şerif Ali b. Muhammed. *et-Ta'rîfât*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1995.
- CÜRCÂNÎ**, Seyyid Şerif Ali b. Muhammed. *Şerḥul-mevâkıf fi 'ilmi'l-keîâm*. İstanbul: Dâru't-Tıbbâti'l-Âmire, 1850.
- CÜVEYNÎ**, İmâmü'l-Harameyn. *el-İrşâd*. thk. Muhammed Yûsuf Mûsâ, Ali Abdülmün'im Abdülhamîd. Mısır: Mektebetü'l-Hancî, 1950.
- ÇAĞATAY**, Neşet. *İslam'dan Önce Arap Tarihi ve Cahiliyye Çağı*. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1957.
- ÇELEBÎ**, İlyas. *İslam İnancında Gayb Âlemi*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2007.
- ÇELEBÎ**, İlyas. *İslam İnancında Gayp Problemi*. İstanbul: İfav Yayınları, 1996.

- ÇELEBİ**, İlyas. *İslam'ın İnanç Esasları*. İstanbul: İsam Yayınları, 2. Basım, 2010.
- DÂRİMÎ**, Ebû Muhammed Abdullah. *Sünenü'd-Dârimî*. thk. Mustafa Dîb el-Buğa. 2 Cilt. Şam: Dâru'l-Kalem, 1991.
- DEMİRCİ**, Muhsin. *Tefsir Usûlü*. İstanbul: İfav Yayınları, 78. Basım, 2019.
- DEMİRKENT**, Işın. “Herakleios”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 17/210-215. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1989.
- DESÜKÎ**, Fâruk Ahmed. *Kazâ ve'l-kader fi'l-İslam*. 3 Cilt. Kahire: Dâru'l-İ'tisâm, 1985.
- DEYLEMÎ**, Ebû Şücâ' Şirûye b. Şehredâr. *el-Firdevs bi me'sûri'l-hiţâb*. thk. Saîd b. Beysûnî Zağlûl. 6 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1986.
- DOĞAN**, İsa. *Zeydiyye'nin Doğuşu ve Görüşleri*. Samsun: Kardeş Matbaası, 1996.
- DUGLOW**, Donald F. “Divine Nothingness and Self-Creation in John Scotus Eriugena”. *The Journal of Religion* 57 (Nisan 1977), 109-123. <https://www.jstor.org/stable/1201686>
- DUMAN**, Mehmet Zeki. *Kur'an-ı Kerim ve Tıbbâ GÖRE İnsanın Yaratılışı ve Tüp Bebek Hadisesi*. İzmir: Nil Yayınları, 1991.
- DURMUŞ**, İsmail - **ÇELEBİ**, Muharrem. “Müselles”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 32/84-85. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1989.
- DURMUŞ**, Zülfikar. *Kur'an'a Göre Kur'an*. İstanbul: Rağbet Yayınları, 2. Basım, 2012.
- DÜZENLİ**, Yaşar. *Üslub ve Semantik Açından Kur'an ve Şefaât*. İstanbul: Pınar Yayınları, 2. Basım, 2008.
- DÜZGÜN**, Şaban Ali. *Neseî ve İslam Filozoflarına Göre Allah-Âlem İlişkisi*. Ankara: Otto Yayınları, 2019.
- DYER**, K. G.. *What the Bible Teaches: Kutsal Kitap Ne Öğretiyor?*. Dubuque USA: Emmaus Correspondence School, ts.
- EBÛ 'AVÂNE**, Yakûb b. İshâk el-İsfrefâinî. *Müsnedü Ebî 'Avâne*. thk. Eymen b. Ârif ed-Dimeşki. 5 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1998.

- EBÛ DÂVÛD**, Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî. *Sünen*. thk. Kemâl Yusuf el-Hût. 3 Cilt. Beyrut: Müessesetü'l-Kütübi's-Sekâfiyye, 1988.
- EBÛ HANÎFE**, İmâm Azam, *el-Âlim ve'l-müte'allim, el-Fıkhü'l-ebşaf, el-Fıkhü'l-ekber, er-Risâle ve el-Vasiyye* (Mustafa Öz, *İmam-ı Azam'ın Beş Eseri* isimli kitabın içerisinde). İstanbul: Kalem Yayınları, 1981.
- EBÛ HAYYÂN**, Muhammed b. Yûsuf Ebî Hayyân el-Endelüsî. *el-Baḥru'l-muḥîṭ*. thk. Ahmed Abdülmevcûd - Ali Muhammed Muavvad. 8 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1993.
- EBÛ YA'LÂ**, Ahmed b. Ali b. Müsennâ Temimî. *el-Mu'cem*. thk. Hüseyin Selîm Dârânî. Beyrut: Dâru'l-Me'mûn li't-Türâs, 1989.
- EBÛ'L-MÜNTEHÂ**, Ahmed b. Mehmed Manisavî. *Şerḥü'l-fıkhî'l-ekber*. İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1885.
- EBÛSSUÛD** el-İmâdî, Şeyhülislâm. *İrşâdü'l-aḳli's-selîm ilâ mezâyâ'l-kitâbi'l-kerîm*. thk. Abdulkadir Ahmed Atâ. 5 Cilt. Riyad: Mektebetü'r-Riyad el-Hadîse, 1971.
- ERDEM**, Hüsameddin. *Problematik Olarak Din-Felsefe Münasebeti*. Konya: Hü-Er Yayınları, 4. Basım. 2010.
- ESEDÎ**, Bîşr b. Ebî Hâzim. *Dîvânü Bîşr b. Ebî Hâzim el-Esedî*. thk. İzzet Hasen. Şam: Vezâratü's-Sekâfe ve'l-İrşâdî'l-Kavmî, 1960.
- ESTERÂBÂDÎ**, Abdülvehhâb b. Ali. *Şerḥü'l-fuṣûli'n-nasîriyye*. thk. Şu'betü't-Tahkîk Kerbelâ. Kerbelâ-Irak: el-Utbetü'l-Hüseyniyyeti'l-Mukaddese, 2012.
- EŞ'ARÎ**, Ebü'l-Hasen. *el-İbâne 'an uşûli'd-diyâne*. thk. Fevkiye Hüseyin Mahmud. Kahire: Dâru'l-Ensâr, 1977.
- EŞ'ARÎ**, Ebü'l-Hasen. *el-Lüma' fi'r-red 'alâ ehli'z-zeyg ve'l-bida'*. thk. Hamûde Ğurâbe. Kahire: Matbaatü Mısır, 1955. Kahire: Matâbiu'l-Emîriyye, 2. Basım, 1975.
- EŞ'ARÎ**, Ebü'l-Hasen. *Maḳâlâtü'l-İslâmiyyîn ve ihtilâfû'l-muşallîn*. thk. Muhammed Muhyiddin Abdülhamîd. Beyrut: Mektebetü'l-Asriyye, 1995.
- EZHİRÎ**, Muhammed b. Ahmed Ebû Mansûr. *Tehzîbü'l-lüğa*. thk. Abdus-

selam Muhammed Hârûn v.dğr. 16 Cilt. Kahire: Dâru'l-Mısriyyeti li't-Te'lif ve't-Terceme, 1964-1967, 1976.

FAHRÎ, Mâcit. *İslam Felsefesi Tarihi*. trc. Kasım Turhan. İstanbul: İklim Yayınları, 2. Basım, 1992.

FÂRÂBÎ, Ebû Nasr Muhammed. *Ârâû ehli'l-medîneti'l-fâdıla*. thk. Albert Nasrî Nâder. Beyrut: Dâru'l-Meşrik, 2. Basım, 1968.

FÂRÂBÎ, Ebû Nasr Muhammed. *İsâgûcî (el-Manţık inde'l-Fârâbî*, isimli kitabın içerisinde). thk. Refik el-'Acem - Mâcit Fahri. Beyrut: Dâru'l-Meşrik, 1985.

FÂRÂBÎ, Ebû Nasr Muhammed. *Ķatâgûriyas* veya *el-MaĶûlât (el-Manţık inde'l-Fârâbî*, isimli kitabın içerisinde). thk. Refik el-'Acem - Mâcit Fahri. Beyrut: Dâru'l-Meşrik, 1985.

FÂRÂBÎ, Ebû Nasr Muhammed. *el-Manţık inde'l-Fârâbî*. thk. Refik el-'Acem - Mâcit Fahri. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Meşrik, 1985.

FIĞLALI, Ethem Ruhî. *Çağımızda İtikâdî İslam Mezhepleri*. Ankara: Selçuk Yayınları, 3. Basım, 1986.

FÎRUZABÂDÎ, Mecdüddin Muhammed b. Yakub. *Başâiru zevi't-temyîz fi leŷâifi'l-Ķitâbi'l-azîz*. thk. Muhammed Ali en-Neccâr-Abdulalîm et-Tahâvî. 6 Cilt. Mısır: Vezâratu'l-Evkâf, 1973-1996.

FÎRUZABÂDÎ, Mecdüddin Muhammed b. Yakub. *el-Ķâmûsü'l-muĶîf*. thk. Muhammed Naîm el-Arkasûsî. Beyrut: Müessesetu'r-Risâle, 8. Basım, 2005.

FROLOV, İvan. *Felsefe Sözlüğü*. trc. Aziz Çalışlar. İstanbul: Cem Yayınları, 1991.

GAZZÂLÎ, Ebû Hâmid Muhammed. *İĶyâ'u 'ulûmi'd-dîn*. tlk. Zeynüddin el-İrâkî. 4 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1985.

GAZZÂLÎ, Ebû Hamîd Muhammed. *el-İĶtişâd fi'l-i'tikâd*. thk. Muvaffak Fevzi el-Cebr. Dimeşk: el-Hikme li't-Tıbbâati ve'n-Neşr, 1994.

GAZZÂLÎ, Ebû Hamîd Muhammed. *el-MaĶşadu'l-esnâ şerĶ-i esmâi'llâhi'l-Ķüsnâ*. thk. Bessâm Abdülvehhâb el-Câbî. Beyrut: Dâru İbn Hazm, 2003.

GAZZÂLÎ, Ebû Hamîd Muhammed. *el-MunĶzû min 'ed-dalâl*. thk. Cemil Saliba - Kâmil Ayyâd. Beyrut: Dâru'l-Endelüs, 7. Basım, 1967.

- GAZZÂLÎ**, Ebû Hâmid Muhammed. *Tehâfütü'l-felâsife*. thk. Süleyman Dünya. Kahire: Dâru'l-Meârif, 8. Basım, 1972.
- GILKEY**, Langdon. "The Mystery of Being and Nonbeing: An Experimental Project". *The Journal of Religion* 58 (January 1978), 1-12. <https://www.jstor.org/stable/1201611>
- GÖLCÜK**, Şerafeddin. *Bâkullânî ve İnsanın Fülleri*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1997.
- GÖLCÜK**, Şerafeddin - **TOPRAK**, Süleyman. *Kelam*. Konya: Tekin Kitabevi, 9. Basım, 2016.
- GRIFFIN**, David Ray. *God and Religion in the Postmodern World: Essays in Postmodern Theology (Constructive Postmodern Thought)*. New York: State University of New York Press, 1989.
- GÜLER**, İlhami. *Allah'ın Ahlâkîliği Sorunu*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 7. Basım, 2014.
- GÜNDOĞAR**, Hamdi. *Erken Dönem İslam Düşüncesinde İlahî Bilgi*. İstanbul: Çıra Akademi Yayınları, 2017.
- HANBEL**, Ahmed b. *el-Müsned*. Haz. Riyad Abdullah Abdulhâdî. 9 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsî'l-Arabî, 2. Basım, 1993.
- HANBEL**, Ahmed b. *er-Red 'ale'z-Zenâdika ve'l-Cehmiyye*. thk. Değaç b. Şebîb el-Acemî. Kuveyt: Ğaras li'n-Neşr ve't-Tevzî, 2005.
- HARPÛTÎ**, Abdullatif. *Tenķîhu'l-kelâm fi 'aķâid-i ehli'l-İslâm*. Dersaadet: Necm-i İstikbâl Matbaası, 1914.
- HARTSHORNE**, Charles. "Dine ve Felsefeye Göre Tanrı". trc. Mehmet Aydın. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 24 (1981), 205-219.
- HARTSHORNE**, Charles - **REESE**, William L. *Philosophers Speak of God*. Chicago: University of Chicago Press, 1969.
- HASKER**, William. *God Time and Knowledge*. Ithaca, New York: Cornell University Press, 1989.
- HATİBOĞLU**, Mehmed Said. *Hız Peygamber ve Kur'an Dışı Vahiy Gaybî Hadisler Meselesi*. Ankara: Otto Yayınları, 6. Basım, 2017.
- HAYDERÎ**, Kemâl. *el-Bedâ ve keyfiyyeti vuķû'ihî fı'l-'ilmi'l-ilâhî*. Kum-İran: Müessesetü'l-İmâm Cevâd li'l-Fıkr ve's-Sekâfe, ts.

- HAYYÂT**, Ebû'l-Hüseyn Abdurrahîm. *el-İntişâr ve'r-red 'alâ İbni'r-Râvendî el-mülhid*. thk. Henrik Samuel Nyberg. Beyrut: Mektebetü't-Dâri'l-Arabiyye li'l-Kitâb-Matbaatu Katolikiyye, 1993.
- HEIDEGGER**, Martin. *An Introduction of Metaphysics (Einführung in die Metaphysik)*. trans. Gregory Fried - Richard Polt. Yale: Yale University Press, 2000.
- HEISENBERG**, Werner Karl. *Parça ve Bütün*. trc. Ayşe Atalay. İstanbul: Düzlem Yayınları, 1990.
- HEYTEMÎ**, İbn Hacer Şihâbüddin Ahmed. *Esne'l-me'tâlib fi şılati'l-erhâm ve'l-e'kârib*. thk. Ekrem b. Muhammed Fâlûcî. Amman-Ürdün: Dâru'l-Eseriyye, 2008.
- HİLLÎ**, Cemâlüddîn Mikdâd b. Abdillâh es-Süyürî. *el-Envârü'l-celâliyye fi şerhi'l-fuşûli'n-naşîriyye*. thk. Ali Hâcîâbâdî - Abbâs Celâlî Niyâ. Meşhed-İran: Bünyâd-ı Pejumşehâyı İslâmî, Astan Kuds Ridavî, 2. Basım, 1420/1999.
- HİLLÎ**, Safiyyüddin, *Dîvânü Safiyyiddin Hillî*. Beyrut: Dâru Sâdır, ts.
- HOFFMAN**, Joshua - **ROSENKRANTZ**, Gary S. *The Divine Attributes*. Oxford: Blackwell Publishers, 2007.
- HUGHES**, Gerard J. *Nature of God*. London: Routledge, 2005.
- IHVÂN-I SAFÂ**. *Resâilü İhvâni's-Şafâ ve hullâni'l-vefâ*. nşr. Butrus el-Bustânî. 4 Cilt. Kum-İran: Mektebü'l-'A'lâmî'l-İslâmî, 1985.
- ISFAHÂNÎ**, Ebi's-Şeyh Abdullâh b. Muhammed. *el-'Azamet*. thk. Rızâullah el-Mübârekfûrî. 5 Cilt. Riyad: Dâru'l-Âsîme, 1988.
- ISFAHÂNÎ**, Ebû Nuaym, Ahmed b. Abdillâh. *Hilyetü'l-evliyâ ve tabakâtü'l-asfiyâ*. 11 Cilt. Kahire: Mektebetü'l-Hancî - Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1996.
- ISFAHÂNÎ**, Ebû Nuaym, Ahmed b. Abdillâh. *el-Müsnedü'l-müstahrec 'alâ Şahîh-i Müslim*. thk. Muhammed Hasen eş-Şâfiî. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1996.
- ISFAHÂNÎ**, Râgıb. *el-Müfredât fi ğaribi'l-Ķur'an*. thk. Muhammed Ahmed Halefullah. İstanbul: Kahraman Yayınları, 1986.
- IZUTSU**, Toshihiko. *Kur'an'da Allah ve İnsan*. trc. Süleyman Ateş. İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat, ts.

- İZUTSU**, Toshihiko. *Kur'an'da Dinî ve Ahlâkî Kavramlar*. trc. Selahattin Ayaz. İstanbul: Pınar Yayınları, 3. Basım, 1997.
- İBN BÂBEVEYH el-KUMMÎ**, Muhammed b. Ali (Şeyh Sâdûk). *Tevhîd*. trc. Zafer Aydaş. İstanbul: el-Mustafa Yayınları, 2. Basım, 2017.
- İBN BATTÂ**, Ubeydullah b. Muhammed el-Ukberî. *el-İbâne 'an şerî'ati'l-fırkati'n-nâciye ve mücânebeti'l-fırağı'l-mezmûme*. thk. Rızâ b. Na'sân Mu'tî. 9 Cilt. Riyad: Dâru'r-Râye, 2. Basım, 1994.
- İBN BERRECÂN**, Ebü'l-Hakem Abdüsselâm el-Lahmî el-İşbili. *Şerhu esmâi'llâhi'l-hüsnâ*. thk. Ahmed Ferîd el-Mezîdî. 2 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2010.
- İBN CİNNÎ**, Ebü'l-Feth Osman Mevsilî. *el-Muhteseb fi tebyîni vücûhi's-şevâzî'l-kurâat ve'l-izâh 'anhâ*. thk. Ali en-Necdî Nâsîf - Abdülfettâh İsmâil Şelebi. haz. Muhammed Beşîr el-İdlibî. 2 Cilt. İstanbul: Dâru Sezgin li't-Tıbbâti ve'n-Neşr, 2. Basım, 1986.
- İBN EBÎ ŞERÎF**, Kemâlüddîn. *el-Müsâmere bi-şerhi'l-müsâyere fi'l-'akâ'idî'l-münciye fi'l-âhîre*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1979.
- İBN FÂRİS**, Ahmed b. Fâris b. Zekerıyyâ. *Mu'cemü ma'âyisi'l-lüga*. thk. Abdüsselam Muhammed Hârûn. 6 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Fıkr, 1979.
- İBN FÛREK**, Ebü Bekir Muhammed. *Mücerredü ma'âlâti's-şeyh Ebi'l-Hasen el-Eş'arî*. thk. Daniel Gimaret. Beyrut: Dâru'l-Meşrık, 1987.
- İBN HAZM**, Ali b. Ahmed ez-Zâhirî. *el-Faşl fi'l-milel ve'l-ehvâi ve'n-nihal*. thk. Muhammed İbrahim Nasr - Abdurrahmân Umeyra. 5 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Cil, 2. Basım, 1996.
- İBN KAYYİM** el-Cevziyye. *eş-Şavâiku'l-mürsele 'ale'l-Cehmiyye ve'l-Mu'aṭṭıla*. thk. Ali b. Muhammed ed-Dahîlullah. 4 Cilt. Riyad: Dâru'l-Âsime, 1988.
- İBN KEMÂL PAŞAZÂDE**, Şeyhülislâm. *Beyân-ı evşâf-i Ümmi'l-Kitâb ve Levh-i Mahfûz ve Levh-i Ma'nevî*. İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1848.
- İBN KESÎR**, İsmâil b. Ömer. *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'azîm* (Tefsîru İbn Kesîr). thk. Sami b. Muhammed Seleme. 8 Cilt. Riyad: Dâru Taybe li'n-Neşr ve't-Tevzî, 2. Basım, 1999.

- İBN MÂCE**, Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî. *Sünen*. thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî. 2 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 1975.
- İBN MANZÛR**, Cemâleddin Muhammed b. Mükerrerem. *Lisânü'l-'Arab*. thk. Abdullah Ali el-Kebîr v.dğr. 6 Cilt Kahire: Dâru'l-Meârif, ts.
- İBN RÛŞD**, el-Hafîd, Ebü'l-Velîd Muhammed. *Đamîme. el-Mes'ezetü'llefi zekerehâ Ebü'l-Velîd fi faşli'l-mağâl* (*Faşlü'l-mağâl ve taqrîru mâ beyne's-şerî'ati ve'l-ħikmeti min'el-ittişâl ekinde*). thk. Albert Nasrî Nâder. Beyrut: Dâru'l-Meşrik, Matbaatü'l-Katolikiyye, 2. Basım, 1968.
- İBN RÛŞD**, el-Hafîd, Ebü'l-Velîd Muhammed. *Faşlü'l-mağâl ve taqrîru mâ beyne's-şerî'ati ve'l-ħikmeti min'el-ittişâl*. thk. Albert Nasrî Nâder. Beyrut: Dâru'l-Meşrik, Matbaatü'l-Katolikiyye, 2. Basım, 1968.
- İBN RÛŞD**, el-Hafîd, Ebü'l-Velîd Muhammed. *Menâhicü'l-edille fi 'ağâidi'l-mille*. thk. Mahmud Kasım. Kahire: Mektebetü'l-Ancelo el-Mısıriyye, 2. Basım, 1964.
- İBN RÛŞD**, el-Hafîd, Ebü'l-Velîd Muhammed. *el-Kesf'an menâhici'l-edille fi 'ağâidi'l-mille*. thk. Muhammed Âbid el-Câbirî. Beyrut: Merkezu Dirâsâti'l-Arabiyye, 1998.
- İBN RÛŞD**, el-Hafîd, Ebü'l-Velîd Muhammed. *Tehâfütü't-tehâfüt*. thk. Süleyman Dünya. Kahire: Dâru'l-Ma'rife, 1964-1965.
- İBN RÛŞD**, el-Hafîd, Ebü'l-Velîd Muhammed. *Telhîşu mâ ba'de't-tabî'a*. thk. Osman Emin. Kahire: 1958 → Tahran: Müessesetü İntişârât-ı Hikmet, 1961.
- İBN SÎNÂ**, Ebü Ali. *el-İşârât ve't-tenbîhât*. thk. Süleyman Dünya. 3 Cilt. Kahire: Dâru İhyâi'l-Kütübi'l-'Arabiyye, İsâ el-Bâbî el-Halebî ve Şürekâh, 1947-1948.
- İBN SÎNÂ**, Ebü Ali. *Risâle adħaviyye fi emri'l-me'âd*. thk. Süleyman Dünya. Mısır: Dâru'l-Fikri'l-Arabî, 1949.
- İBN SÎNÂ**, Ebü Ali. *Risâle fi'l-kuve'l-insâniyye* (*Resâil fi'l-ħikmeti ve't-tabîat içerisinde*). Kostantiniyye-İstanbul: Matbaatü'l-Cevâib, 1881.
- İBN SÎNÂ**, Ebü Ali. *Risâletü'l-ħudûd* (*Resâil fi'l-ħikmeti ve't-tabîat içerisinde*). Kostantiniyye-İstanbul: Matbaatü'l-Cevâib, 1881.
- İBN SÎNÂ**, Ebü Ali. *eş-Şifâ*. thk. Tâhâ Hüseyin - İbrahim Madkûr - el-Eb

Kınvâtî - Said Zâyid v.dğr. 10 Cilt Kahire: el-Matâbiu'l-Emriyye, 1952-1960.

İBN SÎNÂ, Ebû Ali. *en-Necât fi'l-ḥikmeti'l-manṭıkiyye ve't-ṭabî'iyye ve'l-ilâhiyye*. thk. Mâcit Fahri. Beyrut: Dâru'l-Âfâki'l-Cedîde, 1982.

İBN TEYMİYYE, Takıyyüddin Ahmed. *el-Ḳazâ ve'l-ḳader*. thk. Muhammed Abdullah es-Semân. Kahire: Mektebetü Ensâri's-Sünneti'l-Muhammediyye, 1963.

İBN TEYMİYYE, Takıyyüddin Ahmed. *Mecmû'atü'l-fetâvâ*. thk. Âmir el-Cezzâr - Enver el-Bâz. 37 Cilt. Mısır: Dâru'l-Vefâ, 3. Basım, 2005.

İBNÜ'L-MURTAZÂ, Ahmed b. Yahyâ, el-Mehdî li-Dînillah. *el-Münye ve'l-emel fi şerhi'l-milel ve'n-nihâl*. thk. Muhammed Cevâd Meşkür. Beyrut: Dârü'l-Fikr, 1979.

İCÎ, Adudüddin Abdurrahmân b. Ahmed. *el-Mevâkıf fi 'ilmi'l-keîâm*. Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, ts.

İKBÂL, Muhammed. *İslam'da Dînî Düşüncenin Yeniden Doğuşu*. trc. N. Ahmet Asrar. İstanbul: Bir Yayıncılık, 1984.

İLHAN, Avni. "Bedâ", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 5/290-291. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1989.

İSLAMBÛLÎ, Sâmir. *'İmullah ve ḥürriyetü'l-insân*. Şam: el-Ehâli li't-Tibâati ve'n-Neşr, 1994.

İSLAMBÛLÎ, Sâmir. bk. <https://samerislamboli.com/>, <https://www.facebook.com/s.islambouli>, https://www.ahl-alquran.com/arabic/profile.php?main_id=369, <http://www.thecairodentist.com/samerislambouly/>, <https://www.facebook.com/groups/170302883083402/posts/605646916215661/>, erişim tarihi: 13.09.2022 Salı.

İZMİRLİ, İsmail Hakkı. *Yeni İlm-i Kelâm*. İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1339-1343.

KADI ABDÛLCEBBÂR, Ahmed b. Halil Hemedânî. *el-Mecmû' fi'l-muḥîṭ bi't-teklîf*. cem: Hasen b. Ahmed b. Metteveyh. thk. Jean Joseph Houben - Daniel Gimaret - Jan Peters. 3 Cilt. Beyrut: 1. Cilt: Matbaatü'l-Katolikiyye, 1965, 2. ve 3. Cilt: Dâru'l-Meşrik, 1980, 1986.

KADI ABDÛLCEBBÂR, Ahmed b. Halil Hemedânî. *el-Muğnî fi ebvâbi't-*

- tevhîd ve'l-'adl*. thk. Hıdır Muhammed Nebhâ. 20 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2012.
- KADI ABDÜLCEBBÂR**, Ahmed b. Halil Hemedânî. *Müşâbihü'l-**Qur**'an*. thk. Adnan Muhammed Zerzûr. Kahire: Dâru't-Türâs, 1969.
- KADI ABDÜLCEBBÂR**, Ahmed b. Halil Hemedânî. *Şerhu'l-'uşûli'l-**hamse***. Ta'lik. Ahmed b. el-Hüseyn Mânkdim. thk. Abdulkerim Osman. Kahire: Mektebetü Vehbe, 2. Basım, 2010.
- KADI ABDÜLCEBBÂR**, Ahmed b. Halil Hemedânî. *Tenzîhü'l-**Qur**'ân 'ani'l-me^â'in*. thk. Ahmed Abdurrahîm es-Sâyih. Mısır-Gize: Mektebetü'n-Nâfize, 2006.
- KADI İYÂZ**, İyâz b. Mûsâ el-Yahsabî. *İkmâlü'l-mu'lim bi fevâid-i Müslim*. thk. Yahyâ İsmâil. 9 Cilt. Mansûra/Mısır: Dâru'l-Vefâ, 1998.
- KAM**, Ferit. *Dinî Felsefi Sohbetler*. haz. Süleyman Hayri Bolay. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1997.
- KARADAŞ**, Çağfer. *Zaman Mekan İçinde İnsan ve Kaderi*. Bursa: Emin Yayınları, 2009.
- KARADAŞ**, Çağfer. "Allah-Âlem İlişkisi: Yaratma". *Kelam El Kitabı*. ed. Şaban Ali Düzgün. 270-279. Ankara: Grafiker Yayınları, 2012.
- KARADENİZ**, Osman. *İnanç Esaslarını Temellendirme Sorunu*. İstanbul: İfav Yayınları, 2. Basım, 2013.
- KARAGÖZ**, İsmail. *Esmâ-i Hüsna: Âyet ve Hadislerin Işığında Allah'ın İsim ve Sıfatları*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2007.
- KARAHAN**, Fatma Bayraktar. *Dua ve Kader*. İstanbul: Ötügen Yayınları, 2013.
- KARAMANOĞLU**, Osman Korkmaz. *Ansiklopedik İzm'ler Sözlüğü*. İstanbul: Anahtar Kitaplar, 2007.
- KASTALLÂNÎ**, Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed. *İrşâdü's-sârî ilâ şerh-i Şahîhi'l-Buhârî*. 10 Cilt. Bulak: Matbaatü'l-Kübâ el-Emriyye, 7. Basım, 1905.
- KEKLİK**, Nihat. *İslam Mantık Tarihi ve Fârâbî Mantığı*. 2 Cilt. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını, 1969-1970.
- KENNY**, Anthony. *The God of the Philosophers*. Oxford: Clarendon Press, 2. Basım, 2001.

- KESKİN**, Halife. *İslam Düşüncesinde Allah-Alem İlişkisi*. İstanbul: Beyan Yayınları, 1996.
- KETTÂNÎ**, Muhammed b. Ca'fer. *Naẓmu'l-mütenâsir min'el-hadîsi'l-mütevâtir*. Mısır: Dâru'l-Kütübi's-Selefiyye, 2. Basım, ts.
- KILIÇARSLAN**, Mehmet. *Molla Fenârî'nin Usûlü Üzere Meryem Sûresi Tefsiri*. İstanbul-Trabzon: Kalem Yayınları, 2020.
- KILIÇARSLAN**, Mehmet. *Müşkilü'l-Kur'an Lafız ve İ'râb Kaynaklı İşkâl I*. Ankara: Fecr Yayınları, 2022.
- KILIÇARSLAN**, Mehmet - **HARPUTLU**, Ahmet Kays. *Nahiv Edatları Sözlüğü*. İstanbul: Akdem Yayınları, 2021.
- KIRCA**, Celal. *Kur'an-ı Kerim'de Fen Bilimleri*. İstanbul: Marifet Yayınları, 2. Basım, 1989.
- KİNDÎ**, Ya'küb b. İshâk. *Resâilü'l-Kindî el-felsefiyye*. thk. Muhammed Abdülhâdî Ebû Rîde. 2 Cilt. Kahire: Dâru'l-Fikri'l-Arabî, 1950-1953.
- KİNDÎ**, Ya'küb b. İshâk. *Risâle fi'l-felsefeti'l-ûlû*. thk. Ahmed Fuâd el-Ehvânî. Kahire: Dâru İhyâi'l-Kütübi'l-'Arabiyye, İsâ el-Bâbî el-Halebî ve Şürekâh, 1948.
- KİRMÂNÎ**, Şemsüddîn Muhammed. *el-Kevâkibü'd-derârî fi şerhi Şahîhi'l-Buhârî*. 25 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 2. Basım, 1981.
- Kitâb-ı Mukaddes, Eski ve Yeni Ahit*. İstanbul: Kitab-ı Mukaddes Şirketi, 1985.
- Kur'an-ı Kerim Meâli*. trc. Halil **ALTUNTAŞ** - Muzaffer **ŞAHİN**. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2. Basım, 2006.
- Kur'an-ı Kerim Meâli*. trc. Abdullah **NAMLI**. Nevşehir: Basılmamış, 2012.
- KOÇYİĞİT**, Talat. *Hadisçilerle Kelamcılar Arasındaki Münakaşalar*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1989.
- KURTUBÎ**, Mûsâ b. Meymûn (Maimonides). *Delâletü'l-hâirîn*. thk. Hüseyin Atay. Ankara: Ankara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1974.
- KUŞPINAR**, Bilal. *İbn Sînâ'da Bilgi Teorisi*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1995.

- KUTLUER**, İlhan. *Akıl ve İtikad Felsefe-Kelam İlişkileri Üzerine Araştırmalar*. İstanbul: İz Yayınları, 1996.
- LUCAS**, John Randolph. *The Freedom of the Will*. Oxford: Oxford University Press, 1970.
- MACÎT**, Nadim. *Eylem Değişim İlişkisinin Teolojik Yorumu*. Samsun: Etüt Yayınları, 2000.
- MAHMUD KÂSİM**. Ebü'l-Velid Muhammed İbn Rüşd el-Hafid. *Menâhicü'l-edille fi 'ağâidi'l-mille muqaddimesi*. thk. Mahmud Kâsım. Kahire: Mektebetü'l-Ancelo el-Mısriyye, 1964.
- MAKRÎZÎ**, Takıyyüddîn Ahmed b. Ali. *el-Hıtaf (el-Mevâ'izü ve'l-i'tibâr bi zikri'l-hıtafi ve'l-âsâr)*. thk. Muhammed Zeynuhum - Mediha Şarkâvî. 3 Cilt. Kahire: Mektebetü Medbûlî, 1998.
- MÂTÜRÎDÎ**, Ebü Mansûr. *Kitâbü'l-tevhîd*. thk. Bekir Topaloğlu - Muhammed Aruçi. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 3. Basım, 2017.
- MÂTÜRÎDÎ**, Ebü Mansûr. *Te'vilâtü'l-Kur'an*. thk. Ahmet Vanlıoğlu - Murat Sülün v.dğr. 18 Cilt. İstanbul: Dâru'l-Mîzân, 2005-2007.
- MAVİL**, Hikmet Yağlı. "Esmâ ve Sıfat". *İslam İnanç Esasları*. ed. Vechi Sönmez - Hilmi Karaağaç. 76-90. İstanbul: Lisans Yayıncılık, 2021.
- MAVİL**, Hikmet Yağlı. *İmam Eş'arî'nin Kelam Düşüncesi*. İstanbul: İsam Yayınları, 2018.
- MORRISON**, A. Cressy. *İnsan Kâinât ve Ötesi (Man Does Not Stand Alone)*. trc. Bekir Topaloğlu. İstanbul: Nesil Yayınları, 6. Basım, 1986.
- MUHÂSİBÎ**, el-Hâris b. Esed. *el-'Akl ve fehmü'l-Kur'an*. thk. Hüseyin el-Kuvvetli. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1971.
- MUKADDESÎ**, Ziyâüddîn. *el-Ehâdîşü'l-muhtâra evi'l-müstahrec min'el-ehâdîşi'l-muhtâra mimma lem yüharrichü'l-Buhârî ve Müslim fi şahîhayhimâ*. thk. Abdülmelik b. Abdillâh b. Dehîş. 13 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Hıdr, 4. Basım, 2001.
- MÜCÂHİD** b. Cebr. *Tefsîru'l-İmâm Mücâhid b. Cebr*. thk. Muhammed Abdüsselâm Ebü'n-Neyl. Birleşik Arap Emirlikleri, Nasr: Dâru'l-Fikri'l-İslâmî el-Hadîse, 1989.
- MÜSLİM**, b. Haccâc el-Kuşeyrî. *Şahîhu Müslim*. thk. Muhammed Fuâd

- Abdülbâkî. 5 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsî'l-Arabî, 4. Basım, 1991.
- MÜTTAKÎ el-HİNDÎ**, Alâüddîn Ali. *Kenzü'l-'ummâl fi süneni'l-aşvâl ve'l-ef'âl*. thk. Bekrî el-Hayyânî - Safvet es-Sekkâ. 18 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 5. Basım, 1985.
- NÂDER**, Albert Nasrî. *Felsefetü'l-Mu'tezile felâsifetü'l-İslâm el-esbakîn*. 2 Cilt. İskenderiye: Dâru Neşri's-Sekâfe, 1950-1951.
- NAHHÂS**, Ebû Cafer Ahmed b. Muhammed. *İ'râbü'l-Şur'ân*. thk. Hâlid el-Ali. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 2. Basım, 2008.
- NAMLI**, Abdullah. **"İbadetler ve Allah'ın Çeşitlendirilmiş Sevaplandırma Şekilleri"**. *Tasavvur: Tekirdağ İlahiyat Dergisi* 4/2 (Aralık 2018), 564-598.
- NAMLI**, Abdullah. *Kader İnançının Dini Temelleri*. İstanbul: Rağbet Yayınları, 2019.
- NAMLI**, Abdullah. **"Kazâ ve Kadere İman"**. *İslam İnanç Esasları*. ed. Vechi Sönmez - Hilmi Karaağaç. 97-120. İstanbul: Lisans Yayıncılık, 2021.
- NAMLI**, Abdullah. *Kur'an'a Göre İnkâr*. İstanbul-Trabzon: Kalem Yayınları, 2021.
- NAMLI**, Abdullah. **"Kur'an'a Göre Peygamberleri İnkâr Sebepleri"**. *İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/1 (Ekim 2017), 169-197.
- NAMLI**, Abdullah. **"Sadruşşeria ve İbnü'l-Hümâm'a Göre Cüz'î İrâdenin Yaratmanın Konusu Olup Olmadığı Meselesi"**. *Kader Kelam Araştırmaları Dergisi* 18/1 (Haziran 2020), 152-176. <https://doi.org/10.18317/kaderdergi.705904>
- NAMLI**, Abdullah. *Tekvîn ve Kulların Fiillerinin Yarattığı*. Ankara: İlahiyat Yayınları, 2021.
- NAMLI**, Abdullah. **"Thomas Paine'in Peygamberlik Hakkındaki Görüşlerinin Değerlendirilmesi"**. *Trabzon İlahiyat Dergisi* 5/2 (Aralık 2018), 471-513.
- NAMLI**, Abdullah. **"Ulûhiyet Bağlamında İslâm'ın Matematiksel Olmayan Yönü"**. *Kader: Kelam Araştırmaları Dergisi* 15/2 (Temmuz 2017), 421-445. <https://doi.org/10.18317/kader.318378>

- NEŞÂÎ**, Ahmed b. Şuayb el-Horasânî. *Sünenü'n-Nesâî bi şerhi's-Suyûfî ve hâşiyeti's-Sindî*. thk. Mektebü Tahkiki't-Türâsi'l-İslâmî. 9 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 2. Basım, 1992.
- NESEFÎ**, Ebü'l-Berekât Abdullah b. Ahmed. *Medâriku't-tenzîl ve hağâiku't-te'vîl* (Tefsîru'n-Nesefî). 4 Cilt. İstanbul: Kahraman Yayınları, 1984.
- NESEFÎ**, Ebü'l-Muîn. *Tebşiratü'l-edille fi uşûli'd-dîn*. thk. Hüseyin Atay - Şaban Ali Düzgün. 2 Cilt. Ankara: DİB Yayınları, 2003-2004.
- NEVFEL**, Abdürrezzâk. *Allah ve Modern İlim*. trc. Akif Nuri. 2 Cilt. İstanbul: Hikmet Yayınları, 8. Basım, ts.
- NÎMET**, Abdullah. *el-Edilletü'l-celiyye fi şerhi'l-fuşûli'n-naşriyye*. Beyrut: Dâru'l-Fikri'l-Lübnânî, 1986.
- NÎSÂBÜRÎ**, Hâkim. *Müstedrek 'ale's-şahîhayn*. thk. Mustafa Abdulkadir Atâ. 5 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmîyye, 2. Basım, 2002.
- OKUMUŞ**, Namık Kemal. *Kelam'da Ecel Problemi*. Ankara: Araştırma Yayınları, 2012.
- OLGUNER**, Fahrettin. *Fârâbî*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1987.
- ÖNER**, Necati. *İnsan Hürriyeti*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1987.
- ÖZ**, Mustafa. *Başlangıçtan Günümüze İslam Mezhepleri Tarihi*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 3. Basım, 2014.
- ÖZCAN**, Hanifi. "Bilgi-Objektif İlişkisi Açısından İnsan Hürriyeti". *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5 (1989), 263-286.
- ÖZCAN**, Hanifi. *Mâtürîdî'de Bilgi Problemi*. İstanbul: İfav Yayınları, 1993.
- ÖZDEMİR**, Metin. *Allah'ın Bilgisinin Ezeliliği ve İnsan Hürriyeti*. İstanbul: İz Yayıncılık, 2003.
- ÖZLER**, Mevlüt. "İlâhî İsim ve Sıfatlar". *Kelam El Kitabı*. ed. Şaban Ali Düzgün. 234-235. Ankara: Grafiker Yayınları, 2012.
- ÖZLER**, Mevlüt. *İslam Düşüncesinde Tevhîd*. İstanbul: Nun Yayıncılık, 1995.
- Peygamber Enok'un Kitabı*. trc. Günyüz Keskin. İstanbul: Hermes Yayınları, 2011.

- PEZDEVÎ**, Ebü'l-Yüsr. *Uşûlü'd-dîn*. thk. Hans Peter Linss. Kahire: Dâru İhyâi'l-Kütübi'l-Arabiyye, 1963.
- PHİLO**. *The Special Laws (The Works of Philo Complete and Unabridged* isimli kitabın içerisinde). trc. C. D. Yonge. Massachusetts: Hendrickson Publishers, 1993, 2013.
- POLAT**, Selahaddin. “*Mâtürîdî'ye Göre Gayb Meselesi*”, *Ebü Mansûr Semerkandî Mâtürîdî Kongresi (Kayseri 14 Mart 1986), Tebliğleri*. 99-117. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Gevher Nesibe Tıp Tarihi Enstitüsü Yayınları, 1986-1990.
- RAHBAR**, Daud. *God of Justice A Study in the Ethical Doctrine of the Qur'an*. Leiden: E. J. Brill, 1960.
- RAHBAR**, Daud. https://en.wikipedia.org/wiki/Daud_Rahbar, erişim tarihi: 12.09.2022 Pazartesi.
- RÂZÎ**, Ebü Hâtim. *ez-Zîne fi'l-kelimâti'l-İslâmiyyeti'l-'Arabiyye*. thk. Hüseyin b. Feyzullah el-Hemedânî. San'a: Merkezü'd-Dirâsât ve'l-Buhûsü'l-Yemenî, 1994.
- RÂZÎ**, Fahreddin. *el-Erba'in fi uşûli'd-dîn*. thk. Ahmed Hicâzî es-Sekkâ. Kahire: Mektebetü Külliyyâti'l-Ezheriyye, 1986.
- RÂZÎ**, Fahreddin. *Esâsü't-takdîs*. thk. Ahmed Hicâzî es-Sekkâ. Kahire: Mektebetü Külliyyâti'l-Ezheriyye, 1986.
- RÂZÎ**, Fahreddin. *Kelam'a Giriş (el-Muḥaṣṣal)*. trc. Hüseyin Atay. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 1978.
- RÂZÎ**, Fahreddin. *Mefâtîhu'l-gayb*. 32 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1981.
- RÂZÎ**, Fahreddin. *el-Meḥâlibü'l-'âliyye min'el-'ilmi'l-ilâhî*. thk. Ahmed Hicâzî es-Sekkâ. 9 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, 1987.
- RESCHER**, Nicholas. *Unknowability An Inquiry into the Limits of Knowledge*. Lanham: Lexington Books, 2009.
- RESSÎ**, Kâsım. *er-Red 'ale'l-mücbîre (Resâilü'l-'adl ve'î-tevhîd içinde)*. thk. Muhammed Ammâra. 2 Cilt. Kahire: Dâru'ş-Şurûk, 2. Basım, 1988.
- ROSENTHAL**, Franz. *Knowledge Triumphant: The Concept of Knowledge in Medieval Islam*. Leiden: Brill, 2007.

- SÂBÛNÎ**, Muhammed Ali. *Şafvetü't-tefâsîr*. 3 Cilt. İstanbul: Dâru'l-Ensâr li'n-Neşr, 1987.
- SÂBÛNÎ**, Nûreddin. *el-Bidâye min'el-kifâye fi'l-hidâye fi'uşûli'd-dîn*. thk. Fethullah Huleyf. Mısır: Dâru'l-Meârif, 1969.
- SÂLİMÎ**, Ebû Şekûr. *et-Temhîd fi beyânî't-tevhîd*. thk. Ömür Türkmen. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2017.
- SAYĞIN**, Sümeyye. *Kur'an-ı Kerim'e Göre Sağlam Bir Toplum Yapısı Oluşturmada Şehâdet Kavramı*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- SAYĞIN**, Sümeyye. *Kur'an'ın Korunmuşluğuyla Çelişen Rivayetler Bağlamında İlk Dönem Kur'an Algısı*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2022. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- SİDDİK HASAN HAN**. *Fethü'l-beyân fi makâşidi'l-Kur'an*. haz. Abdullah b. İbrahim el-Ensârî. 15 Cilt. Sayda-Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye, 1992.
- SIĞNÂKÎ**, Hüsâmüddîn. *et-Tesdîd fi şerhi't-temhîd*. thk. Ali Tarık Ziyat Yılmaz. 2 Cilt. İstanbul: İsam Yayınları, 2020.
- SİCİSTÂNÎ**, Ebû Süleyman el-Mantikî. *Şivânü'l-hikme ve şelâşü resâil*. thk. Abdurrahmân Bedevî. Tahran: İntişârâtü Bünyâd-ı Ferheng-i İnan, 1974.
- Sirak* (Deuterokanonik, Apokrif Kitap), <https://kutsal-kitap.net/bible/tr/index.php?mc=3&sc=1322>, erişim tarihi: 25.08.2022 Perşembe.
- SUYÛTÎ**, Celâleddin. *el-Câmi'u's-şagîr fi ehâdişi'l-beşîri'n-nezîr*. 2 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2. Basım, 2004.
- SUYÛTÎ**, Celâleddin. *Ḳuṭḡü'l-ehḡari'l-mütenâşire fi'l-ahḡari'l-mütevâtire*. thk. Halil Muhyiddin el-Meys. Beyrut: el-Mektebü'l-İslâmî, 1985.
- SÛBHÂNÎ**, Ca'fer. *el-Bedâ fi ḡav'i'l-kitâb ve's-sünne*. Tahran: Muâveniyyeti'r-Riâseti li'l-Alâkâti'd-Düveliyye, 1986.
- ŞEHRİSTÂNÎ**, Muhammed b. Abdülkerîm. *el-Milel ve'n-nihâl*. thk. Emîr Ali Mehennâ - Ali Hasen Fâûr. 2 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 6. Basım, 1997.

- ŞEHRİSTÂNÎ**, Muhammed b. Abdülkerim. *el-Muşâraatü'l-felâsife*. thk. Süheyr Muhammed Muhtâr. Kahire: Matbaatü'l-Cebelâvî, 1976.
- ŞEHRİSTÂNÎ**, Muhammed b. Abdülkerim. *Nihâyetü'l-aqdâm fi 'ilmi'l-kelâm*. thk. Alfred Guillaume. Kahire: Mektebetü's-Sekâfeti'd-Dîniyye, 2009.
- ŞEYHZÂDE**, Abdurrahîm b. Ali. *Nazmu'l-ferâid ve cem'u'l-fevâid*. Mısır: Matbaatü'l-Edebiyye, 1899.
- TABERÂNÎ**, Ebü'l-Kâsım Süleyman b. Ahmed. *el-Mu'cemü'l-evsaf*. thk. Târık b. İvadullah - Abdülmuhsin el-Hüseynî. 10 Cilt. Kahire: Dâru'l-Harameyn, 1995.
- TABERÂNÎ**, Ebü'l-Kâsım Süleyman b. Ahmed. *el-Mu'cemü'l-kebir*. thk. Hamdi Abdülmecîd es-Selefi. 25 Cilt. Kahire: Mektebetü İbn Teymiyye, 2. Basım, 1984.
- TABERÎ**, Muhammed b. Cerîr. *Câmi'u'l-beyân an te'vîli âyi'l-Kur'an*. thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türki. 26 Cilt. Kahire: Hicr li't-Tibâati ve'n-Neşr, 2001.
- TABERSÎ**, Ebü Ali Eminüddîn (Eminü'l-İslâm) el-Fazl b. el-Hasen. *Mecme'u'l-beyân fi tefsîri'l-Kur'an*. 10 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Ulûm, Dâru'l-Murtazâ, 2005-2006.
- TAFTÂZÂNÎ**, Sa'deddin Mes'ûd b. Ömer. *Şerhu'l-'akâid*. thk. Abdüsselam b. Abdulhâdi Şennâr. Beyrut: Dâru'l-Beyrûtî, 2007.
- TAFTÂZÂNÎ**, Sa'deddin Mes'ûd b. Ömer. *Şerhu'l-makâşid*. thk. İbrâhim Şemsüddin. 3 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2001.
- TARAKÇI**, Muhammed. "Hristiyanlıkta Logos Doktrini". *Milel ve Nihal Dergisi* 8/1 (Ocak-Nisan 2011), 201-224.
- TAŞPINAR**, İsmail. "Yahudi Geleneğinde İlahî Kelâm Tasavvuru: İskenderiyeli Philo ve Logos Doktrini". *Milel ve Nihal Dergisi* 8/1 (Ocak-Nisan 2011), 143-164.
- TATLISU**, Ali Osman. *Esmâü'l-Hüsnâ Şerhi*. İstanbul: Kapı Yayınları, 8. Basım, 2019.
- TEHÂNEVÎ**, Muhammed Ali. *Mevsû'atü keşşâfü iştilâhâti'l-fünûn ve'l-ulûm*. thk. Refik el-'Acem - Ali Dahruc. 2 Cilt. Beyrut: Mektebetü Lübnan Nâşirün, 1996.

- TİLİMSÂNÎ**, Afifüddîn Süleyman. *Me'âni'l-esmâi'l-ilâhiyye*. thk. Orkhan Musakhanov. İstanbul: İsam Yayınları, 2018.
- TİLİMSÂNÎ**, Şerefüddîn Abdullah. *Şerhu meâlîmi usûli'd-dîn*. thk. Nizâr Hammâdi. Ürdün: Dâru'l-Feth, 2010.
- TILLICH**, Paul Johannes. *Systematic Theology*. 3 Cilt. Chicago: The University of Chicago Press, 2. Basım 1967.
- TİRMİZÎ**, Muhammed b. İsâ b. Sevre. *el-Câmi'u's-şahîh (Sünenü't-Tirmizî)*. thk. Ahmed Muhammed Şâkir vd. 5 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, ts.
- TUNÇ**, Cihat. *Kelam (Sistematik)*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınları, 1997.
- TÛSÎ**, Alâeddîn Ali. *Tehâfütü'l-felâsife (Kitâbü'z-zühr veya ez-Zahîre)*. trc. Recep Duran. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1990.
- TÛSÎ**, Nasîrüddîn Muhammed. *Ecvibetü'l-mesâili'n-naşîriyye*. thk. Abdullah Nûrânî. Tahran: Pejuheşkâh Ulûm-i İnsânî ve Mutâla'ât-ı Ferhengî, 1383/1963.
- TÛSÎ**, Nasîrüddîn Muhammed. *Fuşûlü'n-naşîriyye*. trc. Rüknüddîn Muhammed b. Ali Harkânî. Meşhed-İran: Astan Kuds Rıdâvî Kütüphanesi, 14981, 10a-13ab.
- TÛSÎ**, Nasîrüddîn Muhammed. *Fuşûlü'n-naşîriyye*. Meşhed-İran: Astan Kuds Rıdâvî Kütüphanesi, 24326, 10a-12ab.
- TÛSÎ**, Nasîrüddîn Muhammed. *Şerhu mes'eleti'l-ilm*. thk. Abdullah Nûrânî. Meşhed-İran: Matbaatü Câmîati Meşhed, 1385/1965.
- TÛSÎ**, Nasîrüddîn Muhammed. *Tecridü'l-i'tikâd*. thk. Muhammed Cevâd el-Hüseynî el-Celâlî. Tahran: Mektebü'l-'A'lâmi'l-İslâmî, 1987.
- UÇKAÇ**, Abdulkadir. *Luflu'l-'allâm fi 'ağâidi'l-İslâm (Ehl-i Sünnet Ağâidi)*. Malatya: Teknik Ofset, 2007.
- UKBERÎ**, Ebû'l-Bekâ Muhibbüddîn Abdullah. *İ'râbü'l-kırâati's-şevâz*. thk. Muhammed Seyyid Ahmed Azzûz. 2 Cilt. Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 1996.
- ÛMİT**, Mehmet. *Zeydiyye-Mu'tezile Etkileşimi*. İstanbul: İsam Yayınları, 2010.

- ÜSMENDÎ, Alâüddîn. *Lübâbü'l-kelâm*. thk. Mustafa Sait Özervarlı. İstanbul: İsam Yayınları, 2. Basım, 2019.
- ÜZÜM, İlyas. "Nâbite", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 32/263-264. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1989.
- VORLANDER, Karl. *Felsefe Tarihi*. trc. Mehmet İzzet - Orhan Saadeddin. sad. Yüksel Kanar. İstanbul: İz Yayınları, 2. Basım, 2008.
- WARD, Keith. *Rational Theology and the Creativity of God*. Oxford: Basil Blackwell, 2. Basım, 1985.
- WEBER, Alfred. *Felsefe Tarihi*. trc. H. Vehbi Eralp. İstanbul: Sosyal Yayınlar, 5. Basım, 1998.
- WIERENGA, Edward R. *The Nature of God An Inquiry Into Divine Attributes*. Ithaca, New York: Cornell University Press, 1989.
- WHITEHEAD, Alfred North. *Process and Reality an Essay in Cosmology*. New York: The Free Press, 1978.
- WOLFSON, Harry Austryn. *Kelam Felsefeleri Müslüman, Hıristiyan, Yahudi Kelamı*. trc. Kasım Turhan. İstanbul: Kitabevi Yayınları, 3. Basım, 2016.
- WOLFSON, Harry Austryn. "The Kalam Problem of Nonexistence and Saadia's Second Theory of Creation". *The Jewish Quarterly Review - JSTOR*, University of Pennsylvania Press 36/4 (April 1946), 371-391.
- WOLFSON, Harry Austryn. *The Philosophy of the Church Fathers. Faith, Trinity, Incarnation*. Harvard: Harvard University Press, 1956.
- YAHYÂ B. el-HÜSEYİN. *er-Red 'ale'l-mücbire el-Şakeriyye* (Resâilü'l-'Adl ve't-Tevhîd içinde). thk. Muhammed Ammâra. 2 Cilt. Kahire: Dâru'ş-Şurûk, 2. Basım, 1988.
- YAHYÂ B. el-HÜSEYİN. *er-Red ve'l-ihticâc 'ale'l-Hasen b. Muḥammed b. el-Ḥaneḫiyye*. (Resâilü'l-'adl ve't-tevhîd içinde). thk. Muhammed Ammâra. 2 Cilt. Kahire: Dâru'ş-Şurûk, 2. Basım, 1988.
- YAZIR, Muhammed Hamdi. *Hak Dini Kur'an Dili*. 10 Cilt. İstanbul: Eser Neşriyat, 3. Basım, 1979.
- YEPREM, M. Saim. *İrâde Hürriyeti ve İmam Mâtürîdî*. İstanbul: İfav Yayınları, 3. Basım, 1997.

- ZEBÎDÎ**, Muhammed Murtaza Hüseyinî. *Tâcu'l-'arûs min cevâhiri'l-kâmûs*. thk. Hüseyin Nassâr v.dğr. 40 Cilt. Kuveyt: Matbaatü Hükümeti'l-Kuveyt, 1965-2002.
- ZECCÂC**, Ebü İshâk İbrahim b. Serî. *Me'âni'l-Kur'an ve i'râbüh*. thk. Abdülcelîl Abduh Şelebi. Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 1988.
- ZECCÂC**, Ebü İshâk İbrahim b. Serî. *Tefsîru esmâ'illâhi'l-hüsna*. thk. Ahmed Yusuf Dekkâk. Beyrut: Dâru'l-Meâmün, 5. Basım, 1986.
- ZECCÂCÎ**, Ebü'l-Kâsım Abdurrahmân. *İstikâku esmâ'illâh*. thk. Abdülhüseyn el-Mübârek. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2. Basım, 1986.
- ZEMAŞERÎ**, Ebü'l-Kâsım Mahmud b. Ömer (Cârullah). *el-Keşşâf haķâiku ğavâmiği't-tenzîl ve 'uyûni'l-eķâvîl fi vücûhi't-te'vîl*. thk. Âdil Ahmed Abdulmevcûd - Ali Muhammed Muavvad. 6 Cilt. Riyad: Mektebetü'l-Abikân, 1988.
- ZEZENÎ**, Hüseyin b. Ahmed. *Şerhu'l-Mu'allakâti'l-Aşr*. Beyrut: Dâru Mektebeti'l-Hayât, 1983.
- ZEZENÎ**, Hüseyin b. Ahmed. *Şerhu'l-Mu'allakâti's-Seb'*. thk. Lecnetü't-Tahkîk fi'd-Dâri'l-Âlemiyye. Beyrut: ed-Dâru'l-Âlemiyye, 1993.
- ZEYVELÎ**, Hikmet. *İlâhî Dinlerde Mucize ve Gayb*. İstanbul: Kuramer Yayınları, 2018.

Allah Teâlâ kemâl ifade eden sıfatlarla vasıflanmıştır. O'nun İlmi ezeldir, kadîmdir. *“Allah'ın isim ve sıfatlarından hiçbiri sonradan olma değildir. O, ilmiyle dâimâ bilir, İlim O'nun ezelde sıfatıdır. O, Kıdretiyle dâimâ Kıdır'dir, Kıdret O'nun ezelde sıfatıdır. Kelâm ile konuşur, Kelâm O'nun ezelde sıfatıdır. Yaratması ile dâimâ yaratıcıdır, yaratmak (Tekvîn) O'nun ezelde sıfatıdır...”*, *“Allah Teâlâ, yaratmadan önce de yaratıcı, rızıklandırmadan önce de rızık verici idi.”* (Ebû Hanîfe). O'nun Güzel İsimlerinden bir kısmı ilim sıfatıyla bağlantılıdır. 'Âlim, 'Alîm, Hâbîr, Hâkîm, Hafîz, Raqîb, Vekîl, Muhtî, Vâsi', Muhtî, Müheymin, Şehîd isimleri hep O'nun ezeli ilmi ile bağlantılı isimlerdir. Semî', Başar, İrâde, Kıdret ve Tekvîn vb. sıfatları da O'nun İlim sıfatıyla bağlantılıdır.

Allah Teâlâ kendi zâtını ve zâtının gayrını bilir. *“Allah, yok olanı (ma'dûm) yokluğu hâlinde, yok olarak bilir. Onu yarattığı zaman nasıl olacağını bilir. Var olanı (mevcûd) varlığı hâlinde, var olarak bilir, onun yokluğunun (fenâ) nasıl olacağını bilir. Allah, ayakta duranın ayakta duruş hâlini, oturduğu zaman da oturuş hâlini bilir. Bütün bu durumlarda Allah'ın İlminde ne bir değişme ne de sonradan olma bir şey hâsıl olmaz. Değişme ve ihtilâf yaratılanlarda olur. Allah'ın İlmi birdir, mâ'lûmât ise çeşitlidir... Allah yarattıklarından hiçbirini kâfir veya mü'min olmaya zorlamamış ve onlardan hiçbirini mü'min veya kâfir olarak yaratmamıştır. Fakat onları şahıslar, fertler olarak yaratmıştır. İman ve küfür kulların fiilleridir. Allah, küfre sapan kimseyi, küfrü esnâsında bir kâfir olarak bilir. O kimse daha sonra iman ederse, Allah onu iman hâlinde, mü'min olarak bilir ve O'nun İlmi ve sıfatı değişmeksizin onu sever.”* (Ebû Hanîfe).

Allah Teâlâ, külliyyâtı ve cüz'iyâtı, geçmişi ve geleceği, gaybı, şehâdet âlemini ve varlıkların kaderlerini bilir. O, henüz fiil aşamasına gelmemiş olan insanların kalplerinde gizlediklerini de bilir. Allah, her şeyi ilmen kuşatmıştır

ISBN 978-625-8301-72-4

9 786258 301724